

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2018, 7 (5): 84/100

**Moğollar Tarafından 1237-1240 Yılları Arasında İtaat Altına Alınan
Rus Knezlikleri**

The Russian Principalities Dominated By The Mongols From 1237 To
1240

Umut YOLSEVER

Yüksek Lisans Öğrencisi, N.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih A. B. D.
Master Student, N.E.U., Faculty Graduate School Of Social Sciences
umutyolsever44@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-7035-4328

Kemal ÖZCAN

Prof. Dr., N.E.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi
Prof. Dr., N.E.U, Faculty Of Humanities And Social Sciences kozcan50@gmail.com
Orcid ID: 0000-0001-7553-2333

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 08.09.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 16.11.2018
Yayın Tarihi / Published : 31.12.2018
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December
Cilt / Volume: 7 Sayı – Issue: 5 Sayfa / Pages: 84-100

Atıf/Cite as: YOLSEVER, U, ÖZCAN, K. (2018). Moğollar Tarafından 1237-1240 Yılları Arasında İtaat Altına Alınan Rus Knezlikleri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (5), 84-100. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/41845/458227>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabük University, Faculty of Theology, Karabük, 78050 Turkey. All rights reserved.

Moğollar Tarafından 1237-1240 Yılları Arasında İtaat Altına Alınan Rus Knezlikleri

Öz

1206'da Cengiz Han ile başlayan Moğol seferleri XIII. yüzyılın en önemli olaylarından biridir. 1227'de Cengiz Han'ın ardından Moğol tahtına geçen oğlu Ögeday, Batu önderliğindeki ordunun Rusya, Doğu ve Orta Avrupa'ya sefer yapmasına karar vermiştir. Ordu 1236 yılında sefere başlamıştır. Moğollar Rusya'ya ilk olarak Kuzey Rusya'daki Ryazan'dan girmişlerdir. Ardından Büyük Knezliğin olduğu Vladimir'e yürümüşlerdir. Yolları üzerindeki Kolomna ve Moskova'yı ele geçirmişler, sonra başkent Vladimir'de hâkimiyet sağlamışlardır. Vladimir'in düşüşünü Suzdal, Rostov, Gorodets, Tver, Torjok, Kozelsk gibi Kuzey Rus Knezlikleri takip etmiştir. Kuzey Knezliklerini ele geçirdikten sonra Batu, Güney Rus Knezliklerine doğru harekete geçmiştir. Pereyaslav, Çernigov'un ardından eski başkent Kiev de Moğolların eline geçmiştir. Ögeday'ın ölümü Moğol seferlerini durdurmuştur. Batu seferi bitirip İdil nehri civarında Ordası'nı kurmuş ve Rus Knezliklerini kendisine bağlamıştır. Sefer sonucunda

Batu'nun kurduğu Orda, 1241-1502 yılları arasında Rusya bölgesinin siyasi tarihine yön vermiştir.

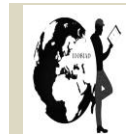
Anahtar Kelimeler: Moğollar, Altın Orda, Rusya, Batu Han, Cengiz Han, Ögeday Han

The Russian Principalities Dominated By The Mongols from 1237 to 1240

Abstract

Ögödei, who came to the throne after Genghis Khan in 1227, decided to launch a military campaign to Russia, East and Central Europe. Accordingly, an army under the command of Batu started the campaign in 1236. Mongols who firstly entered Russia from Ryazan conquered Vladimir, Colomna and Moscow in order. Afterwards, they took control over the capital, Vladimir. Following the fall of Vladimir, northern Russian principalities such as Suzdal, Rostov, Gorodets, Tver, Torjok, Kozelsk were seized. Capturing these principalities, Batu moved the army towards the Southern Russian principalities. After the seizure of Pereyaslav and Chernigov, the old capital, Kyiv, was in the hands of the Mongols. However, Ögödei's death stopped the Mongol army's advancement. With the end of the campaign, Batu founded the Golden Horde around the Volga and annexed the Russian principalities to his new state. Founded by Batu at the end of the campaign, the Golden Horde dominated the political history of Russian lands between 1241-1502.

Keywords: Mongols, Golden Horde, Russia, Batu Khan, Genghis Khan, Ögödei Khan

Giriş

Moğolların Borcigin boyuna bağlı Kiyat kabilesinin reisi olan Yesügey ile Olhonut kabilesinden Hoelun'un çocukları olan Timuçin, 1155 yılında Onon nehrinin sağ kıyısında dünyaya gelmiştir (Roux, 2001: 57-60). Oğlu doğduğu sırada Tatar kabilesinin mücadelecisi reisi Timuçin'i esir eden Yesügey, oğluna onun ismini vermiştir (Hartog, 2004: 14). Timuçin dokuz yaşına geldiğinde babası Yesügey ile beraber, annesi Hoelun'un kabilesi Olhonut'lardan kız istemek için yola çıkmıştır (Moğolların Gizli Tarihi, 2016: 16-17). Fakat Yesügey yolda eski dostu olan Kongiratlar'ın reisi Dei Seçen ile karşılaşmış ve oğlu Timuçin'i, Dei Seçen'in kızı Börte ile nişanlamıştır (Grousset, 2011: 208). Moğol geleneklerine göre Timuçin, Dei Seçen'in damadı olarak Kongirat kabilesinde kalmıştır (Hartog 2004: 13). Oğlunu bırakarak geri dönen Yesügey, yolda düşmanı olan Tatarlar tarafından zehirlenerek öldürülmüştür (Roux, 2001: 71-72). Babasının ölümü üzerine kabilesi tarafından terk edilen Timuçin, 1206 yılında Ulu Han ilan edilene kadar uzunca yıllar sıkıntılarla dolu zor bir yaşam geçirmiştir.

1206 Yılında Ulu Han seçilen Timuçin, Cengiz Han unvanını almıştır (D'ohsson, 2014: 52). Moğol kabilelerini birleştiren Cengiz Han, ilk fethini Yenisey bölgesinde ki Kırgızlar üzerine düzenlemiş (İsakov, 2017: 75-76), akabinde Uygurların ve Karlukların da gönüllü olarak kendisine tabii olmasıyla bölgede önemli bir güç haline gelmiştir (Cüveyni, 2013: 96-97). 1215'de Kuzey Çin'de bulunan Kin Hanlığının başkenti Pekin'in Moğollar tarafından fethedilmesinin (Kemaloğlu, 2017: 34) ardından Harezmsaşahlar Devleti ile olan münasebetler, Cengiz Han'ın kurduğu Moğol İmparatorluğunu Dünya İmparatorluğu haline getirecek bir dizi savaşlar silsilesi içerisinde bırakmıştır.

Moğolların Harezmsaşahlar Devleti İle Yaşanan Mücadeleleri Ve Rusya Topraklarına Düzenledikleri Keşif Harekâtı

Harezm'in hükümdarı Muhammed Harezmsaşah, doğuda güçlenerek Moğolistan ve Kuzey Çin'i ele geçiren Cengiz Han hakkında sürekli oralardan gelenlere sorular sormuştur (Cüzcani, 2016: 52). Bu sebepten Muhammed Harezmsaşah, hem Moğolların gücünü öğrenmek hem de ticareti geliştirmek maksadıyla Cengiz Han'a büyük bir kervanla elçilik heyeti göndermiştir (Özaydın, 2002: 14-15). Gelen kervanda bulunan tüccarlara ve elçilere çok iyi davranan Cengiz Han (Vernadsky, 2015: 55), iki ülke ilişkilerini geliştirmek için kervanın başında bulunan Moğol elçisi Ukuna hariç tamamı Müslümanlardan oluşan 450 kişilik bir kervanı Harezm Şahına göndermiştir (Gabriel, 2017: 82-83). Gönderilen kervan Muhammed Harezmsaşah'ın emri ile (Tiesenhausen, 1941: 7) 1218 yılında Harezm valisi İnalıcık'a bağlı olan Otrar şehrinde durdurulmuş (Cüveyni, 2013: 117-118), İnalıcık gelen kervandakileri casusluk ile suçlamış, elçi ve tüccarları

öldürterek mallarına el koymuştur (D'ohhson, 2014: 94-95). Kervan'da bulunan bir deve çobanı o sırada hamamda olduğu için öldürülmekten kurtulmuş ve hamamın bacasından kaçarak Cengiz Han'a haber vermiştir (Cüzcani, 2016: 53). Olayı duyan Cengiz Han, Valinin haddini aşarak bu işi yapabileceğini düşünmüş ve İnalçık'ın kendisine teslim edilmesi için (Tiesenhausen, 1941: 9) Bagra isimli Türk elçi ile beraber iki Moğol askerinden oluşan yeni bir elçilik heyetini Muhammed Harezmsah'a göndermiştir (D'ohhson, 2014: 94-95). Muhammed Harezmsah bu teklifi reddetmiş, hatta reddetmekle de kalmayıp Bagra'yı öldürtmüş ve onun yanında bulunan Moğol askerlerinin sakallarını tıraş ettirerek Cengiz Han'a geri göndermiştir (Vernadsky, 2015: 56).

Bunun sonucunda Cengiz Han, Harezmsahlar'a savaş ilan etmiştir. Seferi bizzat yönetmek isteyen Cengiz Han, Moğolistan'ın idaresini kardeşi Temüğe'ye bırakmış ve Harezmsah topraklarına doğru harekete geçmiştir (Roux, 2001: 180). Cengiz Han ve beraberindeki oğulları ile Cebe ve Sübedey komutasındaki orduların Harezmsah topraklarına girmesi üzerine Şah'ın oğlu Celaledin ve çevresindekiler ondan Seyhun nehri boylarında Moğollara saldırmayı teklif etmiş (Çakmak, 2002: 1439), o ise saldırmak yerine askerlerini Harezmsah şehirlerine dağıtarak şehirlerin savunulmasını istemiştir (Roux, 2001: 181). Buhara, Semerkant, Ürgenç, Otrar şehirleri teker teker Moğolların eline geçerken, Harezmsah Muhammed kaçmıştır (Çakmak, 2002: 1439). Harezmsah Muhammed'in kaçtığını işiten Cengiz Han, en iyi komutanlarından Cebe ve Sübedey'i onu yakalamakla görevlendirmiştir (Cüveyni, 2013: 144). Horasana kaçan Şah'ı takip eden Moğollar, Ceyhun nehrine geldiklerinde nehir üzerinde gemi bulamamışlar ve karşıya geçmek için öküz derilerinin içine silahlarını koyarak deriyi şişirmişler, bir nevi şamandıra üreterek atlarının gövdelerine sarmışlar, bu suretle atlar ile silahların batmamasını sağlamışlar ve kendileri de atların kuyruklarına tutunarak nehrin karşısına geçmişlerdir (Tiesenhausen, 1941: 21). Harezmsah Muhammed'i Hazar denizine kadar takip eden bu iki komutan, onu Hazar denizindeki Abeskum adasına kaçmaya zorlamışlardır (Chambers, 1979: 16). Şah 1220 yılında orada açlık ve sefalet içinde ölmüştür (Grousset, 2011: 250).

Cengiz Han ile görüşen Sübedey, Han'dan Hazar denizinin ötesindeki topraklara keşif harekâtı düzenlemek için izin istemiştir. Bu fikri yerinde bulan Cengiz Han, üç sene içinde geri dönmeleri şartı ile tekliflerini kabul etmiş, böylece Cebe ve Sübedey komutasındaki yirmi bin askerden oluşan ordu harekâta başlamıştır (Gabriel, 2017: 97). Cengiz Han'ın emri ile harekete geçen Cebe ve Sübedey, Hazar denizinden İran topraklarına geçmişler ve orada direnen her şehir ile yerleşim yerini tahrip etmişlerdir (Özcan, 2017: 26-27), arkasından Güney Kafkasya'ya vararak Gürcistan Kralı Georgy Laşa'yı mağlup etmişler (Aknerli Grigor, 2012: 21-23) ve onlar ile barış yapmak için elçi istemişlerdir. Moğollara on kişilik elçilik heyeti gelmiş ve onlar içlerinden birini öldürerek, eğer diğerleri Kafkasları nasıl geçeceklerini söylemezlerse onları da öldüreceklerini söylemişler, bu sayede Kafkasları aşarak Kuzey Kafkasya'ya varmışlardır (Galtsyan, 2017: 37).

Kuzey Kafkasya'da Lezgiler, Çerkezler, Alanlar ve Kumanlardan oluşan güçlü bir ordu meydana getirilmiştir. Meydana gelen ordunun güçlü olduğunu gören Cebe ve Sübedey, ittifakı dağıtmak amacıyla Kumanlara şu mesajı göndermiştir: *"Siz ve biz biriz, neden birbirimizle savaşıyoruz? Barış yapalım. Size ihtiyacınız olan tüm altını ve giysileri biz veririz. Siz ve biz beraber savaşır ve ganimet elde ederiz"* (Curtin, 1996: 133) diyerek Kumanları kandırmışlar ve ardından Kumanlarla bir olup Lezgiler, Çerkezler ve Alanları mağlup etmişlerdir. Çok kısa süre sonra Moğollar ansızın, dağıntık Kuman boylarına saldırmışlardır. Kumanlardan kimileri Moğollar ile savaşmış kimileri ise Rus topraklarına kaçmışlardır (Tiesenhausen, 1941: 54). Karşılarına çıkan orduları hile ile mağlup eden Cebe ve Sübedey, kaçan Kumanları takip ederek Rusya topraklarına doğru hareket etmeye başlamışlardır (Grousset, 2011: 255).

Rusya topraklarına doğru kaçan Kumanlar arasında Kuman başbuğu Kotyan da vardır. Kotyan aynı zamanda Galiç Knezi Mstislav Mstislaviç'in kayınpederidir (Kurat, 1992: 92-93). Bu akrabalığa güvenen Kotyan, Rus Knezlerine *"Onlar (Moğollar) bugün bizim ülkemizi ele geçirdiler; yarın sizinkileri ele geçirecekler"* mesajı göndermiş, Moğolların yaptığı zulümleri ve tehlikeleri anlatarak Rus Knezlerinin kendileri ile beraber Moğollara karşı koymalarını istemiştir (Chambers, 1979: 26). O yıllarda Rus Knezliklerinden en önemlileri olan Galiç, Kiev ve Çernigov Knezleri ile beraber diğer küçük Rus Knezlikleri ve ilave olarak Kuman askerleriyle seksen bin kişilik büyük bir ordu oluşturulmuştur (Kemaloğlu, 2015: 77-78).

Cebe ve Sübedey, Dnyeper (Özi) nehrinin karşısına geçerek Cuci'den gelecek takviye kuvvetleri beklemeye başlamışlar, fakat Cuci'nin hasta olduğu ve takviyenin ertelendiği haberi Cebe ve Sübedey'e ulaşmıştır (Chambers, 1979: 27). Takviyeden mahrum kalarak yalnızca yirmi bin kişilik orduya sahip olan Cebe ve Sübedey, karşılarındaki gücün farkına vararak Ruslara elçi göndermişlerdir. Rus Knezleri tarafından kabul edilen Moğol elçileri, kendilerinin Ruslarla bir dertlerinin olmadığını, yapılan seferin kendilerinin at uşakları olarak gördükleri Kumanlar üzerine yapıldığını ve Kumanları yenerlerse ganimetleri Rusların almalarını istediklerini iletmişlerdir. Rusların gelen Moğol elçisini öldürmesi üzerine savaş kaçınılmaz bir hale gelmiştir (Kurat, 1992: 94-95; Özcan, 2017: 36-38). Azak çevresinde konaklayarak savaşı bekleyen Cebe ve Sübedey'e ziyaret amaçlı çok sayıda Venedikli tüccar gelmiştir. Sübedey bu tüccarlardan Polonya, Silezya, Bohemya ile ilgili bilgiler toplamış ve buraların kabataslak bir haritasını çıkarmıştır. Toplanan bu bilgiler 17 yıl sonra o bölgelere gelecek Moğollar için önemli bir alt yapı oluşturmuştur (Gabriel, 2017: 107).

Savaş 31 Mayıs 1223 tarihinde, Azak Denizi'ne dökülen Kalka Nehri civarında gerçekleşmiştir. Birleşik Rus-Kuman ordusu her ne kadar seksen

bin kişi gibi kalabalık bir ordudan oluşsa da merkezi yönetimden yoksundur. Her Knez ve Kuman başbuğu Kotyan kendi ordusunu yönetmiştir. Merkezi yönetimden yoksun olan Rus-Kuman ordusu Moğollar karşısında uzun süre dayanamayıp dağınık şekilde Kalka Nehrine doğru çekilmeye başlamıştır. Kaçan askerlerin çoğu nehri geçerken boğulup ölmüş, Dnyeper (Özi) istikametine kaçan çoğu Knez ve orduları da yok edilmiştir. Yalnızca Kalka Nehrini kayıkla geçerek kaçan Galiç Knezi Mstislav Mstislaviç ile Volın Knezi Daniil Romanoviç kurtulmuştur ve korkuları o kadar büyük olmuştur ki nehri geçerken Moğolların kendilerini takip etmesi ihtimaline karşı nehirdeki bütün kayıkları yaktırmışlardır (Kurat, 2010: 63-64). Rusların, Moğollar karşısında almış olduğu bu ağır yenilgi Ruslar ve Moğolların tarihteki ilk karşılaşmaları olmuştur lakin bahsedilen bu yenilgi gelecekte alacakları yenilgilerin yanında hiçbir şeydir. Zafer kazanarak Cengiz Han'ın yanına doğru dönen Moğol ordusu İdil Nehri'ni geçeceği sırada, İdil Bulgar Hanı İlgam Han komutasındaki ordu tarafından pusuya düşürülmüş, pek çok kayıp vermişlerdir (Koç, 2010: 165; Merçil, 2017: 28-29).

Ögeday Han ve Batı Seferinin Başlangıcı

Cengiz Han, 1227 yılında Tangutlar'a yapılan sefer sırasında ölmüştür (Moğolların Gizli Tarihi, 2016: 190). Han, ölmeden önce Moğol ve Türk geleneklerinde (Kafesoğlu, 2011: 261-267) olduğu gibi karısı Börte'den olan her bir oğluna yurt vererek İmparatorluğu taksim etmiştir. Cengiz Han, büyük oğlu Cuci'ye Selenga ırmağının batısında bulunan ve "Moğol atlarının tırnaklarının vardığı hudutlara kadar" olan tüm toprakları (Barthold, 2017: 137), ikinci oğlu Çağatay'a Kayalık ve Uygur memleketinden Ceyhun kıyılarına kadar olan toprakları (D'ohsson, 2014: 169), üçüncü oğlu Ögeday'a Balkaş'ın doğusu ve kuzeydoğusunda bulunan İmil, Tarbagatay, Kara İrtiş ve Ürüngü topraklarını (Grousset, 2011: 264-265), en küçük oğlu Tuluy'a ise geleneklere göre baba ocağı olan Moğolistan topraklarını vermiştir (Roux, 2001: 252).

Cengiz Han ölmeden önce üçüncü oğlu Ögeday'ı varisi olarak göstermiştir, bundan dolayı 1229 yılında Kerulen nehrinde bulunan Kodeu adasında, tüm Moğol prensleri ve Noyanların katıldığı kurultayda Ögeday, Han seçilmiştir (Moğolların Gizli Tarihi, 2016: 191). Ögeday'ın Han olması ile beraber, duraksayan Moğol seferleri tekrar başlamıştır. 1235 yılında toplanan kurultayda, Uzak Doğu'ya, Orta Doğu'ya, Anadolu'ya ve Batı Avrupa'ya karşı sefer yapılması kararlaştırılmıştır (Vernadsky, 2015: 68). Cengiz Han tarafından kendisine Batı toprakları verilen Cuci, Cengiz Han'dan altı ay önce ölünce bu topraklar oğlu Batu'ya bırakılmıştır (Togan, 1981: 62). Bu sebepten dolayı Ögeday'ın, Batı Avrupa'ya yapılmasını planladığı sefere Batı topraklarının hâkimi olarak Batu komuta edecektir (Yakubovskiy, 1976: 41).

Planlanan bu büyük sefere Batu'nun kardeşleri Orda ve Şeyban (Dohsson, 2014: 198), Ögeday Han'ın çocukları Güyük ve Kadan, Çağatay'ın çocukları Buri ve Baydar, Tuluy'un çocukları Mengü ve Böçök (Jackson, 2005: 70),

daha önce Rusya topraklarına gidip oradaki Venedikli tüccarlardan Doğu Avrupa ülkeleri hakkında bilgi toplayan Sübedey (Gabriel, 2017: 107) ve ayrıca tümen komutanları, binbaşı, yüzbaşı ve onbaşılardan da büyük oğulları katılmıştır (Moğolların Gizli Tarihi, 2016: 191).

922 yılında Abbasi Halifesi el-Muktedir tarafından İdil Bulgarlarına İslamiyet'i öğretmek için gönderilen İbn Fadlan'ın seyahatnamesinde Türklerin en kötü, en belalı, en katil kavmi olarak bahsettiği Başkurtlar (İbn Fadlan, 2015: 19) 1235 yılında Moğollara tabii olmuşlardır (Yusupov, 2008: 91-94). 1236 yılında yüz elli bin kişilik büyük bir Moğol ordusu Batu'nun yurdunun Bulgar sınırına yakın olmasından dolayı, orada toplanmış ve ilk olarak yıllar önce uğradıkları saldırının intikamını almak için İdil Bulgarlarına saldırmışlardır. İdil Bulgarlarının başkenti Bulgar'a doğru hareket eden Moğol ordusu (Martin, 2007: 150-151), karşılarında on metre yüksekliğinde surlar ve altmış metre yüksekliğe kadar çıkan savunma kuleleri ile tahkim edilmiş Bulgar şehrini görmüşlerdir (Özcan, 2017: 63). Ele geçirilen Bulgar şehri yağmalanmış, yıkılmış ve Bulgar halkının büyük bölümü Vladimir-Suzdal Knezliğine sığınmıştır (Martin, 2007: 151).

Moğollar Tarafından İtaat Altına Alınan Kuzey Rusya Knezlikleri

Esas amacı Batı Avrupa'yı ele geçirmek olan bu sefer için oraya ulaşmanın en çabuk yolu İdil (Volga) nehri ve Karpat dağları arasında bozkırlardan geçerek doğrudan ilerlemektir. Fakat buradan geçerken Güney Rusya Knezliklerinin de ele geçirilmesi gerekmektedir. Oluşacak savaşlarda Güney'de bulunan Rus Knezleri, Kuzey'de bulunan Knezlere sığınabilir ve orada büyük bir ordu toplayarak Batı Avrupa'ya yönelen Moğolları arkadan sarabilirlerdi. Bu tehlikeyi göz önünde bulunduran Batu, arkadan gelebilecek saldırıyı engellemek için Batı Seferine, Kuzey Rusya Knezliklerini ele geçirmekle başlamaya karar vermiştir (Gabriel, 2017: 116).

Rusya coğrafyasının hemen her tarafında sayısız geniş nehirler bulunmaktadır. Bu nehirler yazları botlarla, kışları ise donan nehirler üzerinde kızaklarla günümüz otobanlarında olduğu gibi hızlı yolculuklar yapmaya imkân sağlamaktadır. Ordular gibi büyük insan kitlelerinin ilerleyeceği en kötü zaman ise Rusların "*rasputitsa*" dedikleri çamurlu toprakların oluşmasına sebep olan sonbahar ve ilkbahar yağmurlarıdır (D. N., 1999: 34), işte bu yüzden Moğollar ilerlemelerine kış mevsiminde başlamışlardır.

İdil Bulgar topraklarını itaat altına alan Batu ve ordusu 1237 kışında Kuzey Rusya topraklarına yönelmiş ve Ryazan yakınlarındaki Voronej nehri kenarında ordugâhını kurmuştur (Aykut, 1987: 15). Rusya topraklarına giren bu yeni göçebe kavim, daha önce bu topraklarda bulunan diğer göçebe

kavimler olan Peçenek ve Kumanlara hiç benzememektedir (Martin, 2007: 151).

Batu, Moğol fırtınasının ilk vuracağı şehir olan Ryazan Knezi Yuri İngvareviç'e yanlarında Ryazan halkını çok korkutan bir büyücü kadının da bulunduğu elçilik heyeti göndermiştir (Özcan, 2017: 69). Gelen elçilik heyetinin mesajı ise şöyledir : " *Bize her şeyin onda birini verin, Knezlerin onda birini, insanların onda birini, siyah, beyaz, kahverengi, benekli atların onda birini, her çeşit hayvanın onda birini, varlıklarınızın ve ürettiklerinizin onda birini.*" . Akrabaları ile görüştüktan sonra Knez, şu cevabı göndermiştir : " *Yaşadığımız sürece hiçbir şey size ait olmayacak* " (Curtin, 1908: 231). Savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayan Yuri İngvareviç, Vladimir Büyük Knezi Yuri Vsevolodoviç'e elçi göndererek ondan yardım istemiştir. Fakat Ryazan düşse bile kendisinin Moğolları yenebileceğini düşünen Yuri Vsevolodoviç istenilen yardımı göndermemiştir (Kurat, 2010: 65). Tek başına Moğollar ile başa çıkamayacağını farkında olan Yuri İngvareviç, Batu'ya yalvarıp saldırmasını engellemek için ona başında kendi oğlu Fedor'un bulunduğu çok sayıda asilzade ve askeri zengin hediyelerle beraber göndermiştir (Aykut, 1987: 15).

Gelen heyeti güzel karşılayan Batu daha sonra Knezlerden kızlarını ve kız kardeşlerini kendisine getirmelerini istemiştir. Kıskaç Ryazan knezlerinden biri Batu'ya, Knez Fedor'un Bizans soyundan gelen çok güzel bir karısının olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Batu, Fedor'dan karısını kendisine göstermesini istemiştir. Fedor ise gülerek şöyle demiştir " *Eşlerimizi zina için, senin gibi günahkar bir Han'a sunmak biz Hıristiyanlara yaraşır bir davranış değildir. Ancak bizi yendiğin zaman eşlerimize sahip olabilirsin*" Onuru kırılan Batu Fedor'un öldürülüp vücudunun yabancı hayvanlara ve yırtıcı kuşlara atılmasını bunun yanında elçilik heyetinde bulunanların da öldürülmesini emretmiştir (Aykut, 1987: 16). Oğlunun öldürülmesinin ardından şehri kuşatılmadan Moğolları karşılamak için ordusunun başına geçen Knez Yuri, Ryazan'dan ayrılmıştır (Özcan, 2017: 74). Ryazan ordusu kendilerinden sayıca çok fazla olan Moğollar karşısında var güçleriyle çarpışmış lakin Yuri'de dâhil tamamen yok edilmiştir (Curtin, 1908: 231). Ryazan ordusunun yok edilmesi ile birlikte önlerinde hiçbir engel kalmayan Moğollar, Ryazan'a doğru harekete geçmişler ve yolları üzerindeki Pronsk, Belgorod, Ozeslaviç şehirlerini ele geçirerek yerle bir etmişlerdir (Kurat, 2010: 65).

16 Aralık 1237'de Moğol ordusu dokuz-on metre yüksekliğe ve yedi ila yirmi metre derinlikteki çukurlara sahip olan Ryazan kentine ulaşarak şehri kuşatmıştır (Özcan, 2017: 74-75). Eskiden şehir kuşatmaları için ellerinde malzemeleri olmayan Moğollar, Cengiz Han döneminde Çin'e gerçekleştirilen seferler sırasında bu malzemeleri öğrenmiş ve kuşatma aletlerini kullanmaları için Çinli mühendisleri ordularına alarak artık şehirleri rahatça ele geçirmeye başlamışlardır (Roux, 2001: 180). Ryazan'ın etrafını kuşatan Moğollar bunu sadece ordularıyla yapmamışlardır, tıpkı Kuzey Çin seferinde Kin başkentinin etrafına yetmiş kilometre uzunluğunda

hendek kazarak içeridekilerin kaçmasını engelledikleri gibi (Gabriel, 2017: 75), Ryazan etrafına da şehir ele geçirilirken içeridekilerin kaçamaması için sivri kazıklar ile güçlendirilmiş duvarlar yapmışlardır (Curtin, 1908: 231).

Tahtadan surları olan Ryazan kentine, mancınklar, koç başları ve merdivenlerle saldıran Moğol askerleri yoruldukça yerlerini dinlenmiş olan askerlere bırakmışlardır fakat Ryazanlıların böyle bir lüksü yoktu (Aykut, 1987: 18). Kuşatmanın altıncı günü olan 21 Aralık 1237 (Vernadsky, 2015: 85)'de Moğol mancınklarından atılan bir kaya, tahta surlarda gedik açmış ve Moğol atlıları şehir'e akın etmiştir (Curtin, 1908: 231). Şehre giren Moğollar, Knezin ve boyarların aileleri de dâhil kadın, çocuk ayırt etmeden önlerine çıkan herkesi kılıçtan geçirmişlerdir (Chambers, 1979: 74). Günlerce devam eden bu katliamlar sonrası şehirde ikamet eden kimsenin kalmayıyla sonunda çığlıklar ve bağrışmalar kesilmiş, şehirde sadece yanmış bina enkazları, taş binalar ve ölü bedenler kalmıştır (Curtin, 1908: 232).

Ryazan'ı yerle bir eden Moğollar, dönemin başkenti sayılan Vladimir'de bulunan Büyük Knez Yuri Vsevolodoviç'in üzerine yürümüşlerdi (Vernadsky, 2015: 71). Yuri Vsevolodoviç, Vladimir üzerine yürüyecek olan Moğolların Kolomna ve Moskova şehirlerinden geçeceklerini biliyordu (Özcan, 2017: 78). Ordusunun bir kısmını oğlu Vsevolod komutasında Kolomna'ya göndermiş olan Yuri, ordusunun diğer kısmını da küçük oğlu Vladimir komutasında Moskova'ya göndermişti (Curtin, 1908: 233).

Cengiz Han hayattayken Bamiyan şehrini kuşatmış ve kuşatma sırasında Çağatay'ın oğlu, Cengiz Han'ın ev çok sevdiği torunu Mütügen öldürülmüş, bunun üzerine şehirdeki her canlı öldürülmüştü (Grousset, 2011: 251). Benzer bir olay Batu'nun 10 Ocak 1238'de ordusu ile beraber Kolomna'ya girmesinden sonra yaşanmıştı. Şehri ele geçirmek için şiddetli çarpışmaların olduğu bir esnada Cengiz Han'ın Börte dışında bir kadından olan fakat diğer oğullarından ayrı tutmadığı Kölgen öldürülmüştü (Özcan, 2017: 78-79). Mütügen'in intikamını almak için, kaçarak Vladimir şehrine varan Vsevolod hariç şehirdeki her canlı öldürülmüştür (Özcan, 2017: 80).

Kolomna'yı da ele geçiren Moğollar yolları üzerindeki diğer şehir Moskova'yı kuşatmışlardır. Kaynaklarda kuşatmanın kesin tarihi verilmemesine rağmen 1238 yılı Ocak ayı sonunda olduğu düşünülmektedir (Martin, 2007: 154). O zamanlar Moskova, Moskova Nehri'nin Neglinnaya Nehri ile kesiştiği noktada bulunan dik bir tepeye yapılmış kaledir (Gabriel, 2017: 117). Moğolların Moskova'ya doğru ilerlediğini duyan halk mağaralara ve ormanların derinliklerine saklanmışlardır (Curtin, 1908: 233-234). Şehir kısa süre içerisinde Moğolların eline geçmiş, diğer yerlerde olduğu gibi Moskova'da yakılıp yağmalanmış ve Yuri'nin oğlu

Vladimir'in de bulunduğu sayısız insan ilerideki fetihlerde iş gücü olarak kullanılmak üzere Moğollar tarafından esir alınmıştır (Chambers, 1979: 74).

Kolomna ve Moskova'nın düşmesi ile beraber Vladimir'in güneyinin kuşatıldığını fark eden Yuri Vsevolodoviç, başkenti Vladimir'in tahkimatlarını güçlendirmiş, karısını ve çocuklarını beraberlerinde güçlü bir garnizon bırakarak İdil (Volga)'in yukarısında yeni bir ordu teşkil etmek için şehirden ayrılmıştır. Böylece ordugâhını Yukarı İdil (Volga)'e dökülen Mologa'nın bir kolu olan Sit Nehri sahillerine kurmuştur (Vernadsky, 2015: 71-86).

Moğollar 1238 Şubatının başında başkent Vladimir'e ulaşarak kuşatmayı başlatmışlardır (Martin, 2007: 154). Moğolların yaklaştığını duyan Vladimir çevresindeki halk korunabilmek amacıyla Vladimir şehrine gelmiş ve şehir savunmasına yardım etmiştir (Özcan, 2017: 84). Moğollar, Vladimir'e teslim olmalarını teklif etmişler fakat bu teklifleri derhal reddedilmiştir. Bunun üzerine Moğollar şehri kuşatmaya hazırlanmış, Moğol komutanları şehir etrafında dolaşarak tahkimatları kontrol etmeye başlamışlardır. Sonra, Moğol elçi grubu şehrin ana kapısına yaklaşarak "*Knez Yuri aranızda mı?*" diye sormuşlar ve halkın cevabı onları ok yağmuruna tutmak olmuş ancak bu oklar elçilerden hiçbirine isabet etmemişti. Bunun üzerine elçilik heyeti de oklarını yaylarına sürerek şehirde bulunan çan kulesinin tepesindeki haç'a atmuşlar ve vurmuşlardır. Bununla ne kadar mahir bir nişancı olduklarını göstererek halka da gözdağı vermek istemişlerdi. Bunun üzerine şehir halkı Moğolların ateşi kesmesi ve antlaşma yapmaları için işaret vermişlerdi. Moğollar, Moskova'da esir ettikleri Yuri'nin genç oğlu Vladimir'i surların önüne getirmiş ve halka onu tanıyıp tanımadıklarını sormuşlardı. Moğolların Vladimir'i şehrin önüne getirmelerinde ki amaç halkın şehirden dışarı çıkmasını sağlamaktır. Nitekim bunu neredeyse başarıyorlardı. Vladimir'in kardeşleri Kolomna'dan kaçarak gelen Vsevolod ve Mistislav, kardeşlerini kurtarmak için ileri doğru atılıp şehirden çıkmak istemişler fakat halk tarafından geri çekilmişlerdi. Bunun üzerine şehirdeki son adama kadar herkes nefes aldığı sürece şehri savunmak için yemin etmiştir (Curtin, 1908: 234).

Vladimir'in kuşatıldığı sırada Moğol ordusunun bir kolu Suzdal üzerine yürümüş ve çok kısa sürede şehri ele geçirerek yağmalayıp yakmıştır. Suzdal'ı ele geçirdikten sonra Vladimir'e geri dönen ordu, şehri kuşatan orduyla birleşerek genel bir saldırı için hazırlanmıştır (Martin, 2007: 154). Suzdal yolundan Moğolların beraberlerinde esirler ile geldiğini gören Vladimir halkı, kendilerine büyük bir saldırının yapılacağını anlamış bunun üzerine tüm Vladimir halkı son yirmi dört saat hiç uyumadan şehrin tahkimatlarını güçlendirmişlerdir (Curtin, 1908: 235). 7 Şubat 1238'de şehre saldıran Moğollar, Altın, Orinin, Klazm ve Volga kapılarına saldırmışlar akabinde kapıların çevresinde bulunan tahta surların hepsini mancınıklar ile yerle bir etmişlerdir (Nossov, 2007: 47) ve buraları teker teker ele geçirerek şehre girmişlerdir. Genç kızlar, rahibeler ve gelecek kuşatmalarda kullanacakları güçlü erkekler hariç tüm halkı kılıçtan geçirmişlerdir (Curtin,

1908: 236). Büyük Knez Yuri Vsevolodoviç'in şehirde bıraktığı ailesi, boyarlar ve halktan birçok kişi Moğollara teslim olmamak için kiliseye sığınmıştır fakat Moğollar, onların içerde olduğunu anlamışlar ve kiliseyi içindekilerle beraber yakmışlardır (Kurat, 2010: 66). Başkent Vladimir'in de düşmesi ile beraber Kuzey Rusya'da Moğollara karşı direnebilecek güçlü hiçbir şehir kalmamıştır (Özcan, 2017: 89).

Vladimir şehri düştükten sonra üç ayrı kola ayrılan Moğol ordusu Kuzey Rusya topraklarına dağılmıştır ve ordunun bir kolu daha önce Kuzey'e kaçan Yuri Vsevolodoviç'in peşinden gitmiştir. Sit Nehri civarında üç bin kişilik ordusu ile bekleyen Yuri ve ordusu, Moğol saldırısı karşısında dayanamamış ve Yuri'de dahil olmak üzere hepsi öldürülmüştür. Moğolların savaşı kazanıp bölgeden ayrılmalarından sonra savaş alanına gelen Rostov ahalisi ölen Knez Yuri'nin başsız gövdesini bularak bir tabut içine koymuştur. Daha sonra başı da bulunarak cenazesi gömülmek üzere Rostov'a götürülmüştür (Gabriel, 2017: 118).

Üç kola ayrılan Moğol kollarından biri Sit Nehri civarında mücadele ederken diğer kollar Kuzey Rusya şehirlerine saldırmaya devam etmiştir (Martin, 2007: 154). Yaroslavl kentini hiçbir direnişle karşılaşmadan ele geçiren Moğollar (Özcan, 2017: 93), ardından ileride Tatar hanlıklarından biri olacak olan Kasım Hanlığının başkenti yapılarak adı Kasimov olarak değiştirilen Gorodets şehrini de ele geçirmişlerdir (Acar, 2008: 49). Kuzey Batı Rusya'da bulunan ve önemli bir ticaret şehri olan Novgorod'a doğru ilerleyen Moğollar, yollarında bulunan Tver şehrini (Kurat, 2010: 67) de almışlar ve önlerinde sadece Torjok kenti kalmıştır. On üç metrelik surlarla çevrili olan Torjok şehri 9 Mart 1238 yılında kuşatılmıştır. Moğol ordusunun üç kola ayrılarak kuvvetlerini ayırması sayesinde iki hafta dayanan Torjok halkı sonunda Moğolların şehre girmesi ile yok edilmiştir (Özcan, 2017: 96). Torjok'un da düşmesi ile önlerinde hiçbir direniş kalmayan Batu komutasındaki Moğol ordusunun üç kolu burada birleşmiştir. Fakat Batu, Novgorod'a yüz - yüz elli kilometre kala saldırmaktan vazgeçmiştir. Torjok direnişinin iki hafta gibi bir zaman kaybettirmesi sonucu Mart'ın sonunda havalar ısınmış, karların erimesinden dolayı Novgorod'un güneyinde bulunan topraklar balçıkla kaplanmış ve nehirler kabarmıştır (Yakubovskiy, 1976: 41). Atların bu şartlarda Novgorod'a ulaşamayacaklarını anlayan Batu, Novgorod'a saldırmaktan vazgeçerek yönünü Güney'de bulunan Dnyeper (Özi) Nehrine çevirmiştir (Kemaloğlu, 2015: 79).

Dnyeper (Özi) nehri civarına gelen Batu burada bulunan Kozelsk şehrini kuşatmıştır (Vernadsky, 2015: 72). Şehir yirmi dört gün boyunca teslim olmamak için inatla direnmiş ve ancak Batu'nun gönderdiği takviye birliklerin gelmesi sonucunda şehre girilebilmiştir (Curtin, 1908: 238). Moğollar şehre girdikten sonra Kozelsk ahalisi mutfak bıçakları hatta hiçbir

şey bulamadıklarında elleriyle dövüşerek Moğollara karşı çıkmışlardır (Nossov, 2007: 49). Şehirdeki güçlü direnişle karşılaşan Moğollar, dört bin asker ve Batu'nun üç oğlunu kaybetmişlerdir. Daha önce hanedan üyelerinin öldüğü Bamiyan ve Kolomna'da olduğu gibi Kozelsk ahalisi de onlarla aynı kaderi paylaşmıştır. Şehirdeki yaşayan her canlı öldürülmüş ve şehre "Möbalık" yani "Ölü Kent" denilmeye başlanmıştır (Özcan, 2017: 101-102).

1238 baharında yorulan ordusunu ve atları dinlenmeye bırakan Batu, yaşadığı asker kayıplarını kendisine itaat eden Kumanlarla kapatmıştır (Gabriel, 2017: 118). 1238 yılının kalan aylarında ordunun geneli dinlenmeye çekilmesine rağmen, bazı birlikler itaat altına alınamayan Kumanlara ve Kafkas halkları üzerine sefer düzenlemişlerdir. Bu seferler esnasında Kuman başbuğu Kotyan ile birlikte Alanların da içinde bulunduğu kırk bin kadar Kuman, Macaristan'a göç etmiştir (Vernadsky, 2015: 72). Dinlenmeye çekilen Moğol ordusu 1239 Şubatının sonunda Güney Rusya Knezliklerine doğru tekrar harekete geçmiştir (Özcan, 2017: 106).

Moğollar Tarafından İtaat Altına Alınan Güney Rusya Knezlikleri

Bir yıla yakın süre ordusunu dinlendiren Batu, 1239 Şubatında Güney Rusya'da bulunan ve bir zamanlar Rus Knezliklerine başkentlik yapmış olan, Batı Avrupa'ya doğru giden yolda önlerinde duran en büyük şehir Kiev'i ele geçirmek için seferleri tekrar başlatmıştır. Şubat sonunda Kiev'e giden yolda bulunan Pereyaslavl kentini kuşatan Moğol ordusu, 3 Mart 1239'da şehre girmiştir (Özcan, 2017: 106). Ordu, Aziz Michael kilisesini yok edip rahipleri esir almış ve şehirde iş gücü olarak kullanacakları insanlar haricinde herkesi öldürmüştür (Curtin, 1908: 239).

Pereyaslavl'ı ele geçiren Moğollar, Ekim ayının başına kadar civardaki tüm yerleşim yerlerini yağmalamış ve Ekim'in başında Kiev'e giden yolda önlerinde kalan tek şehir olan Çernigov'u kuşatmışlardır. Şehri kuşatan Moğollar, her biri ancak beş adam tarafından taşınabilen taşları mancınıklar ile şehre atarak duvarları yıkmışlardır. 18 Ekim 1239'da şehre giren Moğollar, ele geçirdikleri diğer yerlerde yaptıkları gibi burayı da yakıp yıkmışlar ve yağmalamışlardır (Curtin, 1908: 239). 1239 ilkbaharına kadar Çernigov çevresindeki yerleşim yerlerini de yağmalayan Moğollar, 1240 Ağustosuna kadar bir yıldan fazla dinlenmişlerdir (Özcan, 2017: 108). Bu dinlenme sırasında ileride Cengizogulları arasını açacak büyük bir olay gerçekleşmiştir. Batu, bütün hanedan üyelerini ve komutanlarını onlara ziyafet vermek için toplamıştır. Diğerlerinden yaşlı olduğu ve belki de seferin başkomutanı olduğundan dolayı herkesten önce iki bardak içki içmiştir. Kendilerini Batu ile aynı derecede gören Çağatay'ın oğlu Buri ve Ögeday Han'ın oğlu Güyük, Batu'nun hareketine sinirlenerek ordugâhı terk etmişlerdir. Batu ise bu durumu derhal Ögeday Han'a bildirmiştir (Moğolların Gizli Tarihi, 2016: 196).

1240 Ağustosundan sonra Batu, Mengü'yü bölgenin keşfi için Kiev civarına göndermiştir. Beraberindeki ordunun Kiev'i ele geçiremeyeceğini bilen Mengü, Kiev Knezi Mihail'e elçi göndererek şehri teslim etmesini istemiştir. Mihail bu teklifi reddetmiş ve Mengü ikinci bir elçi göndermiştir. Gelen ikinci elçi ise Mihail tarafından öldürülmüş, bunun üzerine Mengü ordusunu toplayarak Batu'nun yanına çekilmiştir. Mengü'nün çekilmesi ile beraber şehrin kuşatılacağını anlayan Kiev Knezi Mihail Macaristan'a kaçmıştır. Kiev tahtının boşaldığını gören Galiç Knezi Daniil hemen buraya gelmiş fakat o da Moğolların şehri kuşatacağını anlayarak Dimitri isimli bir boyarını şehre bırakıp Macaristan'a kaçmıştır (Kurat, 2010: 69).

Başında Batu'nun bulunduğu Moğol ordusu 19 Kasım 1240 tarihinde şehre ulaşarak kuşatmayı başlatmıştır (Özcan, 2017: 114). Şehre gelen Moğol ordusunun kalabalıklığı kaynaklarda şu ifadelerle anlatılmaktadır: *"Moğol ordusu çok kalabalıktı, gıcırdayan kervanların, kişneyen atların ve bağırarak develerin sesi o kadar sağır edecek seviyedeydi ki şehir içinde insanlar birbirlerinin söylediklerini duyamıyorlardı."* (Curtin, 1908: 241)

Kiev, diğer Rus şehirlerinden farklı olarak on iki metre yüksekliğinde ve üç buçuk kilometre uzunluğunda tomruk ve taş surlara sahipti (Nossov, 2007: 57). Taş surların kolay kolay yıkılmayacağını bilen Moğollar, şehrin tahtadan yapılan Leh kapısına odaklanmışlardı (Gabriel, 2017: 119; Özcan, 2017: 113). Gece ve gündüz hiç durmadan mancınıklar ile şehre taşlar yağdıran Moğollar, daha önce Kozelsk'te karşılaştıkları direnişten daha fazla direnişle karşılaşmışlardı. Bir saldırı sırasında Moğollar surlarda gedik açmışlar ve açılan gedikten içeriye doğru akın etmeye başlamışlardı. Moğolların içeri girmesi ile beraber çatışmalar sokak çatışmaları şekline dönmüş ve Kievliler sokak aralarına barikatlar kurmaya başlamışlardı. Şehir içinde yaşanan çatışmalara bütün kadınların ve çocukların da katılmasıyla her sokak, her kilise ve her manastır boyunca çatışmalar sürmüştü (Curtin, 1908: 241-242).

Moğollar ancak 6 Aralık 1240'da tüm şehrin kontrolünü ele geçirmişlerdir (Martin, 2007: 155). Kiev ahalisi hem Moğol elçisini öldürdükleri hem de on hafta dört gün gibi uzun bir süre direndikleri için Moğollar tarafından ağır katliama uğramışlardır (Kurat, 2010: 69). Tüm şehir halkının öldürüldüğü katliam günlerce devam etmiş, Vladimir Kilisesi, Sofya Katedrali, Catacomb Manastırı gibi antik yapılar da dâhil tüm binalar ateşe verilerek yıkılmıştır. Kiliselerde mezarları bulunan azizlerin ve eski knezlerin mezarları bile açılmış, kemikleri ve kafatasları kırılıp ortalığa atılmıştır (Curtin, 1908: 241-242). Gerçekleştirilen katliam o kadar büyük olmuştur ki olaydan beş yıl sonra Kiev'den geçen Fransız rahip Plano Carpini şöyle yazmaktadır : *"Moğollar uzun bir kuşatmadan sonra Rus başkenti Kiev'i aldılar ve halkını da*

katlettiler. Biz o bölgelerden geçerken, öldürülen sayısız insan kafataslarını ve kemiklerini tarlalara yığılmış olarak gördük.” (Plano Carpini, 2015: 89-90)

Kiev'in düşmesinin ardından Moğol orduları Batı'ya doğru üç koldan ilerleyerek hiçbir engel ile karşılaşmadan Volhinya ve Galiçya'yı ele geçirmişlerdir (Gabriel, 2017: 119). Moğollar, Kuzey ve Güney'de bulunan bütün Rus Knezliklerini ele geçirerek itaat altına aldıktan sonra, gerçekleştirilen seferin ana hedefi olan Batı Avrupa'ya doğru ilerlemişlerdir. 1241 yılında orada yapılan iki ayrı savaşta Orta Çağ Avrupa'sının en güçlü askerleri olan Alman ve Macaristan şövalyelerine ağır bir yenilgi tattırılmışlar, ardından Moğol atlıları Adriyatik Denizi'ne kadar ilerlemişlerdir. Batı Avrupa seferi sırasında Ögeday Han ölmüş, bunu haber alan Batu ise zaten uzunca zamandır seferde olan yorgun ordusunu toplamış ve yapılacak olan Han seçimine etki etmek için yurdu olan İdil (Volga) kıyılarına dönmüştür (Yakubovskiy, 1976: 47).

Sonuç

Harezşah Muhammed'i takip etmek üzere görevlendirilen Moğol komutanları Cebe ve Sübedey, Harezşah'ın bir adada öldüğünü öğrendikten sonra, dönüş yolu için farklı bir güzergâh seçmişlerdi. Bu dönüşü yolculuğunu aynı zamanda bir keşif harekâtına dönüştüren Moğol komutanları İran, Azerbaycan ve Kafkasya üzerinden Rus topraklarına geldiklerinde bu toprakların mutlak şekilde Moğol hâkimiyeti altına alınması düşüncelerini merkeze ilettikleri bilinmektedir. Moğollarla Rusların ilk teması Kalka nehri civarında gerçekleşmiş ve şiddetli çarpışmalar neticesinde Ruslar hezimete uğramışlardır. Ruslara karşı alınan bu galibiyetten yaklaşık on sene sonra Moğollar Rus topraklarını tamamen ele geçirmek hedefiyle güçlü bir ordu hazırlamış ve Cengiz Han'ın torunu Batu'yu Batı seferi için görevlendirmişlerdi.

Moğollar Rus toprakları üzerindeki ilerleyişleri sırasında Rusların direnişleriyle karşılaşmalarına rağmen dört yıl gibi kısa bir sürede kuzey ve güney Rus Knezliklerinin tamamı ele geçirilmiş, Rus şehirleri ve halkı ağır yağma ve katliamlara uğratılmıştır. Rusya'nın bu kadar kısa sürede düşmesinin en önemli sebebi olarak bölgenin Knezlik denilen şehir devletleri şeklinde yönetilmesini gösterebiliriz. Knezler ordularını birleştirip bütün olarak Moğollar karşısına çıkmak yerine parça parça olarak şehirlerinde kalmayı seçmişlerdir, böylece Moğollar her bir şehri ayrı ayrı kuşatarak rahatlıkla ele geçirmişlerdir.

Batı Seferi'nde ele geçirilen tüm topraklar, Cengiz Han'ın sağlığında yaptığı dağıtımına uygun olarak Batu'nun olmuştur. 1241 yılında İdil kıyılarına dönen Batu orada devletin merkezini teşkil eden Orda'sını kurmuştur. Böylece 1241-1502 yılları arasında Rusya ve Deşt-i Kıpçak bölgesinde varlığını sürdürecektir Altın Orda Devleti tarih sahnesindeki yerini almış oldu. 1237-1240 yılları arasında Moğollar tarafından ele geçirilen Rus topraklarında Moğol askerleri bırakılmamıştır. Bu topraklar eskiden olduğu gibi Knezlikler şeklinde yönetilmeye ve vergiler de Altın Orda Hanı adına

Knezler tarafından toplanmaya devam etmiştir. Bunun yanında Knez tahtına oturmayı düşünen her bir Knez adayı, Orda'ya gelip Hanlardan "yarlık" denilen yönetim izni olan fermanları almak ve topladıkları vergileri Hanlara vermek zorunda kalmışlardır.

Altın Orda Hanlığının bir süre sonra İslamiyeti kabulünün ardından Türkleşmesi neticesinde Rus topraklarında üç yüz yıla yakın süren Moğol-Türk hâkimiyetinden söz etmemiz mümkündür. Bu hâkimiyet Rus toplumunda halen etkileri devam eden derin izler bırakmıştır. Bu izleri, kültürel, ekonomik ve sosyal alanlarda görmemiz mümkündür. Mesela ekonomi alanında para kelimesi (dengi = tenge), kuruş karşılığı olan kapık Çağatay hanlarından Kebeki'nin adından kinayedir. Bugün Rusça'da yer alan çok sayıda Türkçe kökenli kelime de bu dönemin etkileri arasındadır. Buna benzer örnekleri Rus tarihinin birçok yerinde görmemiz mümkündür.

Kaynakça

- Acar, S. (2008). *Kasım Hanlığı*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Aknerli Grigor. (2012). *Okçu Milleti Tarihi*, İstanbul: Yeditepe Yay.
- Alaaddin Ata Melik Cüveyni. (2013). *Tarih-i Cihan Güşa*, (Çev: Mürsel Öztürk), Ankara: TTK.
- Anonim. (2016). *Moğolların Gizli Tarihi*, (Çev: Ahmet Temir), Ankara: TTK.
- Aykut, A. (1987). Batu Han'ın Rusya Seferi İle İlgili Ryazan'ın Batu Han Tarafından Yakılıp Yıkılması Hikâyesi, *A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.31/S.1-2, ss. 1-23.
- Barthold, V. V. (2017). *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, (Çev: Ragıp Hulusi Özdem), (Yay. Haz.: Kazım Yaşar Koprman, İsmail Aka), Ankara: TTK.
- Chambers, J. (1979). *The Devil's Horsemen*, London: Book Club Associates.
- Curtin, J. (1908). *The Mongols in Russia*, Boston: Little Brown and Company.
- Curtin, J. (1996). *The Mongols*, Pennsylvania: Combined Publishing
- Minhac-I Sirac El Cüzcani. (2016). *Tabakat-ı Nasiri*, (Çev: Mustafa Uyar), İstanbul: Ötüken Yay.
- Çakmak, M. A. (2002). Moğol İstilas ve Harzemşahlar İmparatorluğunun Yıkılışı, *Türkler Ansiklopedisi*, C. IV, ss. 1430-1447.
- D'ohsson, A. C. M. (2014). *Moğol Tarihi*, (Yay. Haz.: Ekrem Kalan), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Gabriel, R. A. (2017). *Yiğit Subutay*, (Çev.: Merve Tosun), İstanbul: T&K.

- Galtsyan, A. G. (2017). *Ermeni Kaynaklarına Göre Moğollar*, (Çev: İlyas Kemaloğlu), İstanbul: Yeditepe Yay.
- Grousset, R. (2011). *Stepler İmparatorluğu*, (Çev.: Halil İnalçık), (Yay. Haz. Ertuğrul Tokdemir, Mustafa Dönmez) Ankara: TTK.
- Hartog, L. D. (2004). *Cenghis Khan Conqueror Of The World*, London: Taurisparke Paperbacks.
- İbn Fadlan. (2015). *Seyahatname*, (Çev: Ramazan Şeşen), İstanbul: Yeditepe Yay.
- İsakov, A. (2017). *Kırgız Moğol İlişkileri (IX. – XV. Yüzyıllar)*, Ankara: TTK.
- Jakson, P. (2005). *The Mongols And The West*, New York: Routledge Taylor&Francis Group.
- Kafesoğlu, İ. (2011). *Türk Milli Kültürü*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Kemaloğlu, İ. (2015). *Altın Orda ve Rusya*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Kemaloğlu, İ. (2017). Büyük Moğol İmparatorluğu, (Haz. Hayrunisa Alan, İlyas Kemaloğlu) *Avrasya'nın Sekiz Asrı Çengizoğulları*, İstanbul: Ötüken Yay.
- Koç, D. (2010). *Rus Kaynaklarına Göre İlk Müslüman Türk Devleti: İtil Bulgar Devleti*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Kurat, A. N. (1992). *IV-XVIII Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara: Murat Kitabevi Yay.
- Kurat, A. N. (2010). *Rusya Tarihi*, Ankara: TTK.
- Martin, J. (2007). *Medieval Russia*, New York: Cambridge University Press.
- Merçil, E. (2017). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay.
- Nossov, K. (2007). *Medieval Russian Fortress 862-1480*, New York: Osprey Publishing.
- Özaydın, A. (2002). Harezmsahlar Devleti, *Türkler Ansiklopedisi*, C. IV, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, ss. 1400-1420.
- Özcan, A. T. (2017). *Moğol-Rus İlişkileri (1223-1341)*, Ankara: TTK.
- D. N., Mcbride, A. (1999). *Armies Of Medieval Russia 750-1250*, London: Osprey Publishing.
- Plano Carpini'nin Moğolistan Seyahatnamesi (1245-1247). (2015). (Hazırlayan: Engin Ayan), Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.
- Roux, J. P. (2001). *Moğol İmparatorluğu Tarihi*, (Çev: Aykut Kazancıgil, Ayşe Bereket), İstanbul: Kabcacı Yay.
- Tiesenhansen, W. D. (1941). Altınordu Devleti Tarihine Ait Metinler, (Çev: İsmail Hakkı İzmirli), İstanbul: Maarif Matbaası.

- Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Enderun Kitapevi.
- Vernadsky, G. (2015). *Moğollar ve Ruslar*, (Çev: Eşref Bengi Özbilen), İstanbul: Selenge Yay.
- Yakubovskiy, A. Y. (1976). *Altın Ordu ve Çöküşü*, (Çev: Hasan Eren), Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Yusupov, Renat. (2008). *Altın Orda ve Başkırtlar (Tarihi-Antropolojik İnceleme)*, (Ed. A. Melek Özyetkin, A. Merthan Dünder, İlyas Kamalov), *Tarihten Bugüne Başkırtlar*, İstanbul: Ötüken Yay., ss. 92-94.

